

Notat sirkulær økonomi

Dato: 11.05.18

Sirkulær økonomi er den nye økonomiske modellen

Den industrielle revolusjonen har gitt den vestlige verden økonomisk vekst og velstandsøkning. Fra tidlig 1900 tallet akselerert den økonomiske utviklingen, og både naturressurser og areal for avfall ble ansett som nærmest utømmelig. Dette resulterte i en lineær økonomisk tankegang, den såkalte produsere, bruk og kast - modellen der størstedelen av råmaterialene ble til avfall etter bruk. I dag ser bildet annerledes ut, vi oversvømmes av søppel i havet og utvinningstempoet er så høyt at jordens ressurser er i ferd med å tømmes. Produkter som pc, mobil, MR scannere, sparepærer osv er avhengig av sjeldne jordarter og metaller, og forekomstene av en rekke av disse råstoffene vil være tomme i løpet av 20 – 30 år. Samtidig som teknologien blir stadig billigere, så blir råstoffene dyrere.

Vi har altså en situasjon der kostnadene og forsyningsrisikoen knyttet til ikke-fornybare naturressurser er høye og det er tydelig negative konsekvensene knyttet til bruken av dem, som klimaendringer og tap av biologisk mangfold. Samtidig har den teknologiske transformasjonen bidratt til nye raskt fremvoksende markeder, en raskt voksende middelklasse, med tilhørende økt forbruk og økt miljøforringelse.

Den sirkulære økonomien gir store potensielle økonomiske gevinster. Vi går fra å produsere, bruke og kaste til å gjenvinne råmaterialene. Fra et økonomisk perspektiv vil overgangen i hovedsak bidra positivt når det gjelder ressurseffektivitet; redusere materialkostnader og redusere effekten av volatilitet i materialpriser. Det er også potensielle makroøkonomiske gevinster. Skiftet vil for eksempel være synlig på arbeidsmarkedet siden økonomien til en viss grad blir mindre materialintensiv og mer arbeidsintensiv. Hvis ressursavhengigheten reduseres, vil risikoen for økonomisk ustabilitet fra geopolitisk spenning trolig falle. Hvis vi bruker materialer mer fornuftig, vil utnyttelsen av knappe, ikke-fornybare ressurser bli redusert. En sirkulær økonomisk modell vil bidra til å nå klimamålene i Paris avtalen. Når materialer beveger seg fra nedstrøm til oppstrøm og inn igjen i produksjonen, så reduseres mengden avfall samtidig som det skaper flere arbeidsplasser.

Næringslivet er nøkkelen for å lykkes med en omlegging fra dagens lineære økonomiske modell, dvs. produksjon, bruk og kast, til en sirkulær modell som gjenbraker metaller og andre verdifulle råmaterialer. For effektiv utnyttelse av ressursene trengs en helhetlig tilnærming til varekretsløpet, og avfall er siste stopp. En sirkulærøkonomisk modell medfører endringer langs hele verdikjeden, fra produktdesign, produksjonsmåter, logistikk, eierskap og distribusjon. Vi må gå bort fra dagens situasjon hvor vi bruker råmateriale, tillegger verdi gjennom flere produksjonsledd og så kaster etter bruk. Fremover må produktene designes på måter som gjør det enkelt å reparere, modifisere eller gjenbruke som del av nye produkter.

I Norge har vi kommet langt når det gjelder innsamling og gjenvinning av metaller i elektronikk. For å lykkes i en sirkulær modell må det i tillegg være et mottaksapparat som tar i bruk de resirkulerte råmaterialene slik at de inngår i nye kretsløp. Vi tror det vil vokse frem en rekke nye selskaper som tilbyr nye produkter og tjenester i den sirkulære økonomien.

De finansielle implikasjonene vil variere ut fra de ulike forretningsmodellene som utvikles i den sirkulære økonomien. Hovedmålet for en sirkulær virksomhet er å beholde kontroll over ressursene og ivaretar tilført verdi. Det fordrer et nytt tankesett, brukte produkter verdsettes som nyttige bestanddeler i nye produkter eller kan inngå som resirkulerte råmaterialer i ny produksjon.

Istedenfor den lineære måte å produsere å selge produkter, så vil man i sirkulære virksomheter lage løsninger som leie, leasing, delingsmodeller, tilbakekjøps avtaler osv. For produkteier blir det på kort sikt press på marginer og fortjeneste og krever smarte finansieringsløsninger. Når man beholder eierskapet til produktene så bygges balansen og antakelig må egenkapitalen verdi justeres for å gi et riktig bilde av de reelle verdiene i selskapene. Tilbakekjøps løsninger gjør at en fremtidig verdi må fastsettes og forpliktelsen må på en eller annen måte fremkomme av regnskapet.

Vi har ikke alle svarene i dag og ser behovet for innovasjon i nye forretningsmodeller, nye rapporteringsmodeller, nye finansieringsløsninger og antakelig utvikle nye regnskapsregler. I dag ligger ballen hos Miljødepartementet, men vi mener den også bør spilles over til Næringsdepartementet fordi sirkulær økonomiutvikling primært vil skje i næringslivet. Nye forretningsmodeller må støttes av endring i kundeadferd, reguleringer, finansiering og ikke minst opplysning og utdanning.

En rapport utarbeidet av EU Kommisjonen i samarbeid Policy Studies Institute (PSI), Institute for European Environmental Policy (IEEP) og BIO and Ecologic Institute, identifiserer en rekke barrierer i utviklingen mot en sirkulær økonomi. Her er noen:

- Manglende kompetanse og investeringer i produktdesign og produksjonsmåter som legger til rette for mer gjenbruk, reparasjon og materialgjenvinning. Etter vårt skjønn er det et spørsmål om utfordringen må stimuleres med hjelp av økonomiske insentiver, som legger til rette for mer gjenbruk, reparasjon og materialgjenvinning.
- Manglende insentiver for en mer effektiv ressursbruk, utslippsreduksjoner eller innovasjon som følge av lavt prisnivå på (nye) ressurser. Til dette mener vi det kan bli nødvendig å definere type effektiv ressursbruk og etablere minimumskrav. Dette er særlig relevant hvor det er ressursknapphet eller hvor ressursutvinning er beheftet med større utslipp enn hva gjenvinning vil være heftet med.
- For dårlige insentiver for aktører innad og på tvers av verdikjeder for å samarbeide om omlegging til en sirkulær modell. I en overgangperiode må det være fokus på kompetanseheving, så samtlige aktører er oppdatert på hvordan det vil fungere og hvordan hver og en kan bidra og på sikt tjene på det. Erfaringer viser at det er lønnsomt å etablere en insentiv-ordning i oppstarten for å få fart på omstillingen, og deretter utvikle en robust modell som bærer seg selv.
- Begrenset aksept hos konsumenter og næringsliv for potensielt mer effektive tjenesteorienterte forretningsmodeller. Her vil også kompetanse være avgjørende. Vi må ha forretningsmodeller som gir gevinst og er lønnsomme på sikt. For eksempel redusert mva på reparasjoner, tilsvarende hva som allerede er etablert i Sverige.
- Utilstrekkelig investering i infrastruktur for innsamling og gjenbruk, innovasjon og teknologisk utvikling. Utfordringer med å skaffe finansiering for slike investeringer. Mye av suksessen med elbilene bygger på en godt tilrettelagt infrastruktur med hurtig ladestasjoner

og egne parkeringsplasser med mulighet for å lade. Tilsvarende bør etableres for retur av byggematerialer, brukte møbler osv.

- Begrenset informasjon og kunnskap om kjemisk sammensetting i elektronikk, og derfor manglende insentiver for reparasjon og gjenbruk. Her trengs kompetanseheving og økt informasjon.

Som organisasjon er Regnskap Norge opptatt av sirkulær økonomi i et bredt perspektiv, og ser en naturlig kobling mellom avfallsmeldingen (Meld. St. 45 2016 – 2017) og industrimeldingen (Meld. St. 27 2016 – 2017). Industrimeldingen sier at Norge skal være en ledende industri- og teknologinasjon, som må satse grønnere, smartere og mer nyskapende for å gi fremtidig vekst.

For å kunne gjennomføre en omlegging til sirkulær økonomi i praksis må vi utvikle forretningsmodeller som tar høyde for gjenbruk og ombruk, fremfor kast og mer avfall. Omlegging fra en lineær til en sirkulær modell påvirker regnskap og bokføringen. Det handler om reelle verdier, og det må skapes lønnsomhet for å lykkes. Det er naturlig at regnskapsbransjen tar bedriftsøkonomrollen i dette. Sirkulær økonomi vil sannsynligvis føre til nye rapporteringsbehov. Vi som økonomiske rådgivere håndterer allerede informasjonen gjennom økonomisystemet, og er nærliggende til å strukturere, dokumentere og rapportere miljøinformasjon i f.eks. nye bygg

Det er ca. en halv million virksomheter i Norge og regnskapsbransjen fører regnskap for rundt 70 % av disse. Det vil si at regnskapsbransjen har stor betydning for god økonomistyring av norsk næringsliv. Som næringslivets nærmeste rådgivere kan vår bransje veilede og orientere SMB-markedet i de muligheter og eventuelle krav som følger av sirkulær økonomi. Noen må sette det i system og lage bærekraftige forretningsmodeller. Vi mener regnskapsførerne er de med best forutsetning for å bidra til praktiske og ryddige løsninger på dette.

Regnskap Norge er opptatt av at myndighetene hele tiden har i mente å gjøre det så enkelt som mulig; gi rammebetingelser som fremmer lønnsomhet og et godt samarbeid på tvers av bransjer. For å lykkes med dette er samspillet med næringslivets organisasjoner avgjørende, for eksempel ved at man blir involvert i utformingen av regelverk og rapporteringsmåter. Det må utvikles næringsvennlige løsninger for et bærekraftig kretsløp som ikke er avhengig av subsidier og støtteordninger. Det vil si robuste forretningsmodeller som næringslivet kan ta i bruk for å sikre lønnsom vekst.